קאַפּיטל דריי

טאָטאַלע מלחמה

„וויסן דאַרף מען וויסן, אַז דאָ וועט זיין די אַנטשיידנ־דיקע מלחמה, אַ מלחמה איינגעטונקט אין בלוט. אין איר וועט אנטשיידט ווערן דאָס געראַנגל צווישן די יידן און אַראַבער, וואָס איז צייטיק געוואָרן אין משך פון דרייסיק יאָר זינט דער באַלפור־דעקלאַראַציע".

(אורי אבנרי, בשדות פלשת, 1948,
יומן קרבי זייט 11)

„אויף די ברעגן פון ירדן און אין שרון, דאָרטן רוען מחנות אַראַבער. צו אונדז וועט געהערן דאָס לאַנד, און דו וועסט זיין איינער פון די בויער".

(ש. טשערניכאָווסקי, וויג־ליד 1897,
איבערזעצט אין פּראָזע)

„מיר וועלן אַרויף אויף דעם לאַנד און עס אַפּירשענען".

(פינפטער פּרינציפּ פון די צען פּרינציפּן,
וואָס די בילוצעם האָבן אָנגענומען).

איך האָב פאַרבראַכט אין רעננה קרוב צו אַ וואָך און זיך אָנגעזעגנט מיט דעם ברודער, וואָס איך האָב אים נישט געזען זעקס און דרייסיק יאָר. איך בין טאַקע נישט געזעסן אין שטוב: ס'איז פאַראַן גענוג וואָס צו זען אין רעננה און אַרום רעננה. אָבער איך האָב זייער געוואָלט זיין אין תל־אביב, נאָר מיר האָט זיך נישט געוואָלט איינשטיין אין קיין האָטעל. ערשטנס בין איך בכלל נישט בקי בהלכות האָטעלן, און איך ווייס נישט ווי אַזוי אויסצוקלייבן אַ גוטן האָ־טעל, און צווייטנס האָב איך בעסער געוואָלט זיין ביי אַ געוויינטלעכן יידן אין שטוב: זען ווי ער וווינט, וואָס ער עסט, ווו ער שלאָפט, וואָס פאַר אַ צייטונ־גען ער לייענט, און בכלל באַקענען זיך מיטן טאָג־טעגלעכן לעבן פון אַ יידן אין דער גרעסטער שטאָט פון יידן־לאַנד.

שבת האָט מיך באַזוכט אַ ייד פון תל־אביב, אַ שטיקל קרוב פון מיינעם אַ חבר. דער חבר האָט אים געשיקט אַ קליינע מתנה, איז דער תושב פון תל־אביב

געקומען זי אָפּנעמען, און דערווייל איינגעלאַדן מיך און די פאַמיליע צו זיך אין שטוב. ער האָט אונדז געזאָגט, אַז ער האָט אַ גרויסע וווינונג און ער וועט אונדז אָפּגעבן אַ באַזונדער צימער, און מיר מעגן דאָרטן זיין ווי לאַנג מיר ווילן. איך האָב אָנגענומען די איינלאַדונג.

שפּעטער האָט מיך פאַרדראָסן וואָס איך האָב אָנגענומען זיין איינלאַדונג. די מענטשן דאָ זענען שוין צופיל גאַסטפריינטלעך. אָט בין איך און נאָך פיר מענטשן אַריינגעפאַלן צופעליק צו מיינעם אַ חבר. מיר זענען פאַרבייגעפאָרן און אים באַזוכט. איך האָב געוואָלט מיט אים אָפּרעדן, ווען איך קאָן קומען צו אים אויף אַ פּאָר טעג. נו, האָט ער אונדז ניט־ין אָפּגעלאָזט. מיר האָבן געמוזט טרינקען גזוז, זיסע געטראַנקען, און ביר, און דערנאָך צובייסן. שפּעטער האָט די באַלעבאָסטע פאַר אונדז געגרייט מיטאָג: אַ סאַלאַט, אייער און פלייש, און, פאַרשטייט זיך, פּודינג, וואָס מיינט געקאָכטע פרוכט אָדער „דזשעלאָ“, ווי איר ווילט, און צום סוף, רויע פרוכט און ווידער זיסע געטראַנקען. געדענקען דאַרף מען, אַז שפּייז, חוץ ברויט, איז דאָ בראַנד טייער, און נישט אַלץ קאָן מען קריגן. פלייש, אויב מען קריגט, איז נאָר צוויי מאָל אַ וואָך און אויף קאַרטן. אייער זענען גאָר נישט בנמצא — מ'טיילט אוים צוויי אייער אַ וואָך אויף אַ מענטשן. קאָנט איר זיך פאָרשטעלן ווי מיר האָבן זיך געפילט. מיין חבר איז אַ לערער. זיין געהאַלט איז אַ באַשיידענער. מיר האָבן געגעסן און זיך געוואָרגן. מיר זענען געווען זיכער, אַז ער האָט אונדז אַוועקגעגעבן זיינע פיר טעג עסן. אָבער אָפּזאָגן זיך האָט נישט געהאָלפן.

נאָך ערגער איז געווען מיטן יידן פון תל־אביב. ער האָט געהאַט צוויי קינדער — אַ פאַמיליע פון פיר מענטשן — און זיין גאַנצע „גרויסע“ וווינונג איז באַשטאַנען פון צוויי און אַ האַלב צימערן. ער האָט אָפּגעטראָטן פאַר מיר, מיין פרוי און מיין טעכטערל דעם שענסטן צימער. נו, מילא, האָב איך געטראַכט, מיר וועלן שוין איבערשלאָפן דאָ די עטלעכע נעכט — פאַרפאַלן. איך קאָן זיך דאָך נישט אויפהייבן און אַוועקגיין אָן אַ תירוץ. ווי באַליידיקט מען אַ מענטשן? הפּנים, אין זיינע אויגן איז דאָס אַ גרויסע דירה. אָבער מיר האָבן געמוזט ביי אים עסן. דאָס עסן האָט זיך מיר געשטעלט אין האַלדז. איך האָב מורא געהאַט, אַז מיר עסן פון אַ סעודה שאינה מספקת את בעליה — אַ מאָלצייט, וואָס איז נישט געננוג פאַרן באַלעבאָס. צום גליק איז ער נישט געווען אַזאַ פאַררײסענער בעל־גאווה, ווי אַלע איינוווינער פון ישראל. ער האָט אָנגענומען מתנות. מיר האָבן אים געגעבן צוויי פּעקלעך שפּייז פון די שפּייז סערטיפיקאַטן, וואָס מיר האָבן געבראַכט, און געלאָזן מתנות פאַר די קינדער. אונדזער געוויסן איז געבליבן ריין: מיר האָבן געמיינט אַז מיר האָבן מער אָדער ווייניקער באַצאָלט פאַרן עסן. שפּעטער האָבן מיר אויסגעפונען, אַז מיר האָבן נאָך אַלץ געכאַפּט אַ מציאה.

אָבער ס׳איז געווען גוט, וואָס מיר זענען איינגעשטאַנען ביי דעם יידן. ער איז געווען אַ באַרעדעוודיקער מענטש. די שטוב איז אויך אַלעמאָל געווען פול מיט באַזוכער. יעדער איינער האָט פאַר מיר געלויבט, אויף זיין אופן, דאָס לאַנד און דערציילט די ניסים פון דער לעצטער מלחמה. און גאַנץ ישראל איז אַזוי: יעדער ייד איז גרייט ביי דער ערשטער געלעגנהייט אייך צו דערציילן די וואונדער, וואָס די יוגנט האָט אויפגעטון, די העלדישקייט וואָס די סאַברעס האָבן אַרויסגעוויזן און ווי פאַרדאַרבן, ווילד און אכזריותדיק די אַראַבער זענען.

אָט דער ייד איז נישט געווען קיין אויסנאַם. באַלד ווי ער האָט זיך אָנגעהויבן פילן מיט מיר אַביסל היימיש, האָט ער געגומען רעדן וועגן דער מלחמה, פאַרשטייט זיך אויף יידיש.

— איר זעט, ס׳איז רואיק און שטיל אין תל-אביב. טאַקסיס פאָרן און זוכן קונדן, פרויען גייען איינקויפן, קינדער שפּילן זיך אין די גאַסן. אָבער מיט איין יאָר צוריק איז דאָ געווען אַ גיהנום. אָט דאָ, וווּ איר זיצט, גלייך אונטערן פענצטער, זענען געפאַלן באָמבעס. און וואָס נאָר באָמבעס? פון יאפע האָט מען נישט דערלאַנגט אַהער מיט פּראָסטע ביקסן?

זיין ווייב איז איז אַריינגעפאַלן אין די רייד:

— קיין איין אַראַבער טאָר מען נישט געטרויען. דאַכט זיך, אַז ער איז אייער פריינד. איר קאָנט אים פון יאָרן. אָבער ביי דער ערשטער געלעגנהייט וועט ער אייך אַריינרוקן אַ מעסער אין רוקן.

— אָבער אונדזערע פּלמחניקעס האָבן זיי דערלאַנגט. די פּראַים וועלן אונדז געדענקען.

— איר זעט, ס׳איז אַ רואיקע פיינע שטאָט, תל־אביב. אָבער כל־זמן יאַפע איז געווען באַזעצט מיט די אַראַבער זענען מיר געווען אין סכנה. די אַראַבישע יאַפע איז געווען אַ שפּיז קעגן דעם האַרץ פון דער יידישער תל־אביב.

— דער, וואָס האָט דאָ נישט געלעבט ווען די פּראַים זענען דאָ געווען, קאָן נישט פאַרשטיין דאָס גליק פון דער איצטיקער שלוה.

אַ ייד, וואָס איז געקומען אָנקוקן די אַמעריקאַנער, פאַלט אַריין אין די רייד:

— נו, פעלט אונדז אוים פּלייש! האָבן מיר נישט קיין פּוטער! זענען דאָ וויניק אייער! איז מ׳ילך קוים מיט צרות געגוג פאַר די עופהלעך! נו, איז וואָס? אַלץ בעסער ווי פאַראַיאָרן אין דער צייט. פּטור געוואָרן פון די ענגלענדער. אוים אַראַבער. מיר זענען אַליין פּאַר זיך באַלעבאַטים, און מיר זענען זיכער מיטן לעבן. וואָס נאָך קאָנען מיר פאַרלאַנגען?

— ס׳איז אונדז גוט און ס׳וועט זיין נאָך בעסער. מיר וועלן ווייזן דער וועלט וואָס מיר קאָנען אויפטון.

דער ייד, וואָס איז געקומען אונדז אָנקוקן, האָט אַ לאַך געטון צו זיך און אָנגעהויבן:

— הערט נאָר עפּעס שיינס. אין יאַפע איז געווען אַן אַראַבער, אַ גרויסער סוחר, געווען באַקאַנט איבערן גאַנצן לאַנד, עפּעס אַ קלייניקייט, אַ — — —! נו, איז ער אַנטלאָפן. זיצט ער אין ביירוט מיט זיין בינטל שליסלען, און היט אָפּ די שליסלען, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. ער האָט געדאַרפט איצט אַ קוק טון אויף זיינע שפּייכלערס, אויף זיינע קראָמען, אויף זיין שטוב און אויף זיין גרויסער פאַבריק! ס'איז קיין זכר נישט געבליבן. דער שוטה מיינט, אַז שלעסער האָבן אונדז געקאָנט אָפּהאַלטן.

איך האָב געשוויגן, זיך נישט אַריינגעמישט אין געשפּרעך און נישט געשטעלט קיין פראַגעס.

דער באַלעבאָס האָט מיר ווייטער געגומען דערקלערן די לאַגע:

— מיר האָבן די גאַנצע צייט געוואָלט דורכקומען מיט די אַראַבער. זיי האָבן נישט געוואָלט. זיי האָבן געהאַלטן, אַז מיר זענען געקומען ווי פאַרכאַפּער. דער אמת איז, אַז מיר האָבן נישט געוואָלט פאַרכאַפּן דאָס גאַנצע לאַנד. מיר האָבן געוואָלט בלויז באַזעצן זיך. ווען די ענגלענדער זענען אַרויס, האָבן די אַראַבער געמיינט, אַז איצט איז דער שעת הכושר אַריינצוטרייבן די יידן אין ים אַריין. איז עס פאַר אונדז געווען אַ גליק. מיר האָבן זיך אָפּן געקאָנט פאַרמעסטן מיט זיי. איר ווילט מלחמה, נו, איז אדרבה!

דאָס ווייב האָט זיך אַריינגעמישט:

— מען האָט זיי געזאָגט: אַנטלויפט!

— ווער האָט עס זיי געזאָגט? — האָב איך געפרעגט.

— די נאַרישע אַראַבישע פירער און די ענגלענדער האָבן געהאַלטן אין איין שרייען צו די אַראַבער: אַנטלויפט! וואָס איז געווען זייער אויסרעכענונג? ס'וועט זיין גרינגער אַריינצוטרייבן די יידן אין ים אַריין. האָבן מיר געזאָגט: לויפט נישט, שוטים, מיר וועלן אייך קיין שלעכטס נישט טון. האָבן זיי אָבער נישט געפאָלגט. האָבן מיר געטראַכט: איר ווילט לויפן, לויפט! מיר וועלן אייך נאָך צוהעלפן. מיר וועלן אייך אַביסל אָנשרעקן. זאָלן די פראַים טאַקע מיינען, אַז מיר וועלן נישט זיין בעסער פון זיי. און די אַצלניקעס האָבן זיי אונטערגעשטופּט מיט באַגנעטן.

דאָס יינגל פון באַלעבאָס האָט זיך אַריינגעמישט אין געשפּרעך. ער האָט גערעדט העברעאיש:

— די אַראַבער האָבן צווישן זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מיר האָבן אַ שטיקעלע פון דער אַטאָמישער באָמבע. מיר האָבן עס נישט אָפּגעלייקנט. זאָלן זיי אַזוי מיינען. נאָך „דיר יאַסין" האָבן זיי פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מיר הרגענען

ווייבער, קינדער און אַלטע לייט. מיר האָבן עס נישט אָפּגעלייקנט. פּאַרקערט, די אצלניקעס האָבן זיך נאָך באַרימט און געסטראַשעט.

— דו מיט דיינע אצלניקעס און חרותניקעס — האָט זיך דער טאַטע אָנ-גערופן מיט ביטול — גרויסע אויפטוערס!

— עס האָט געהאָלפן — האָט דער זון געענטפערט — די אַראַבער פאַר-שטייען אַ סך בעסער דאָס לשון פון די רעוויזיאָניסטן, ווי אַלע פּלוידערייען (פטפוטים) פון אייך, אַלטע לייט, וועגן יושר און איינזעעניש. אדרבה, דו ווייז בעסער דעם גאַסט ווי אַזוי מיר האָבן איינגענומען יאפע. זאָל ער זען. ער וועט שוין אַליין פאַרשטיין פאַרוואָס זיי זענען אַנטלאָפן.

— זעסטו, דאָס איז טאַקע אַ פּלאַן. פּאַרנאַכט צו, ווען עס וועט ווערן אַביסל קילער, וועלן מיר כאַפּן אַ שפּאַציר פון תל-אביב קיין יאפע.

***

פּאַרנאַכט האָט דער בעל-דירה אונדז גענומען אויף אַ שפּאַציר. מיר זענען געגאַנגען פון תל-אביב קיין יאפע דורך דעם ים-ברעג. דער ייד האָט שפּאַצירט אויף דעם אַספּאַלטענעם טראָטואַר און זיך געהאַלטן אין איין באַרימען מיט דער שיינקייט פון דעם ים-ברעג. באמת, ס'איז געווען מיט וואָס זיך צו באַרימען. דער טראָטואַר איז אין גאַנצן אויסגעגאָסן פון אַספּאַלט און איז צוויי מאָל אַזוי די ברייט ווי דער קוני איילאַנדער טראָטואַר. ערטערווייז דריי און פיר מאָל אַזוי די ברייט. ווו מ'טוט זיך אַ קער זענען אויסגעשטעלט פיין געפאַרבטע בענק. פון דער יבשה-זייט שטייען פּראַכטפולע האָטעלן, דריי און פיר שטאָקיקע גע-ביידעס, מיט גרויסע וועראַנדעס, וואָס פאַרכאַפּן דאָס אויג. די וועראַנדעס זענען די ים-ברעג קאַפּעען. דער זאַמדיקער ברעג איז ריין, ציכטיק, מיט רייען שטולן און רעגן-שירעמס צו פאַרשטעלן די זון. ערטערווייז איז דער טראָטואַר אַזוי ברייט, אַז אין מיטן שטייט אַ קאַפע אָדער עס איז פאַרפלאַנצט אַ בלומען-גאָרטן.

דער ייד האָט געהאַלטן אין איין רעדן און דערציילן די געשיכטע פון יעדן האָטעל און יעדן בנין. ער האָט אויך נישט פאַרפעלט די געשעענישן פון דער לעצ-טער מלחמה.

— איר זעט די לעכער אין די ווענט? דאָס האָבן די באַנדיטן געשאָסן אויף דעם האָטעל. טוט אַ קוק אויף דער וואַנט פון דעם האָטעל מיט די ברוינע ווענט. איר זעט אַ לאָך? דאָ איז געפאַלן אַ באָמבע און דערהרגעט אַן אַלטע יידענע.

מיר קומען צו נענטער צו יאפע. מיין באַגלייטער ווערט נאָך מער באַרע-דעוודיק:

— אין דער געגנט האָט אַ ייד זיך נישט געקענט ווייזן. די פּראַים זענען געשטאַנען אויף די דעכער פון יאפּע און האָבן געשאָסן און געהרגעט מענטשן. נו, אונדזעריקע האָבן אויך נישט געשוויגן. אָבער נאָך וואָכן איבערשיסן זיך, האָבן מיר דערזען, אַז עס איז אַ מעשה אָן אַן עק. זענען געקומען אונדזערע ייִנגלעך און מיידלעך, אַ טייל אצלניקעס, אָבער איבערהויפּט אונדזערע פּלמח־ניקעס, און זיי האָבן זיך דערטראַכט צו עפּעס רעכטס: אויפּרייסן די הייזער פון די באַנדיטן. קיין קאַנאָנען האָבן מיר נישט געהאַט, אָבער דינאַמיט איז ביי אונדז געווען מער ווי גענוג. האַנט־גראַנאַטן, רימונים, אויך. נו, האָבן מיר זיך דערנענטערט צו די הייזער מיט מסירות נפש און אויפגעריסן גאַנצע גאַסן. תּל־אביב איז געראַטעוועט געוואָרן. איר וועט באַלד זען.

איך האָב געזען. פריער איינצלנע אויפגעריסענע הייזער, דערנאָך גאַנצע גאַסן מיט חורבות. פון ביידע זייטן גאַס קופּעס מיט צעמענט. דאָ און דאָרט אַ האַלב איינגעפאַלענע וואַנט, אַן אייזערנער באַלקאָן און טרעפּ פון אינעווייניק פון אַ הויז. די גאַס איז אָפּגערייניקט געוואָרן פאַרן אויטאָמאָביל־פאַרקער, אָבער פון ביידע זייטן חורבות און חורבות.

— איר זעט אַ שטיקעלע אַרבעט? ס'האָט געקאָסט קרבנות, אָבער תּל־אביב איז געראַטעוועט געוואָרן. אָט זעט איר אַ פיינעם דיל אויסגעלייגט פון שיינע קאָלירטע קאַכלען? דאָ איז געווען די הויפּט־קוואַרטיר פון די אַראַבישע מחנות. אונדזערע ייִנגלעך זענען ביינאַכט צוגעשוווּמען אַהער. מיט קיין אַנדערן וועג ווי דורכן ים האָט מען אַהער נישט געקאָנט צוקומען. זענען זיי צוגעשוווּמען, אונטערגעלייגט עטלעכע באָמבעטשקעס — פּיף־פּאַף — אויס געביידע און אויס באַנדיטישער שטאַב.

מיר זענען אָפּגעגאַנגען היפּשע עטלעכע גאַסן. עס האָבן זיך אָנגעהויבן ווייזן האַלב־גאַנצע הייזער, באַוווינט מיט עולים. איך האָב זיך אָפּגעשטעלט ביי אַ הויז, וווּ אַ ייד איז געשטאַנען איבער אַן אויוון, געקאָכט „פאַלאַפאַל" — אַ מין שפּייז, וואָס זעט אויס ווי געהאַקטע פלייש־קאָטלעטן, אָבער באמת גע־מאַכט פון גרינסן און געווירצן. ער האָט אויסגעשריגן זיין סחורה מיט דעם ניגון פון גאָלדפאַדנס אָפּערעטע, פאַרשטייט זיך אויף יידיש:

— קויפט, יידעלעך, פאַלאַפל, זיס ווי צוקער! צעגייט אין מויל! געפעפערט אַז עס דערלאַנגט אין נאָז!

איך האָב זיך פונאַנדערגערעדט מיט דעם יידן:

— וואָס איז דאָס פאַר אַן אַרבעט פאַר אַ יידן אין ישראל? מ'דאַרף האָבן אַרבעטער אויף די פעלדער, אויף די שאָסייען, און אַ ברייט־פּלייציקער ייד ווי איר האָט זיך גאָר גענומען פאַרקויפן פאַלאַפל!

ער האָט מיר געענטפערט אויף אַ פיינעם זאַפטיקן בעסאַראַבישן יידיש:

— איך בין דאָ בלויז זעקס חדשים. איך אַרבעט שוואַרצע אַרבעט ביים בויען הייזער. איך בין געזעסן אין בית־עולים נאָר צוויי חדשים. איך האָב פיינט, אַז מען גיט מיר קיצבה. אָבער מ'דאַרף דאָך קומען צו עפּעס אַ תכלית. נו, אין אונטער פּאַרקויף איך פאַלאַפל, פאַלן אַריין נאָך אַ פּאָר פּיאַסטערס. זיי וועלן צו־גוץ קומען. איך בין דאָך געקומען אָהער אָן שיך, אָן קליידער, אָן קיין שום באַ־לעבאַטישקייט. מיט אַ פאַמיליע אַ הוילע, אַ נאַקעטע, אָן אַ שטיקל מעבל. מען דאַרף און מען דאַרף. אדרבה, באַקוקט מיין וווינונג, וועט איר זען וואָס עס פעלט מיר.

איך בין אַריין אין די צימערן. אַ בעט, אַ פּאָר קעסטלעך אויף צו זיצן. און אַ פּאַס איבערגעדעקט מיט אַ ברעט פאַר אַ טיש. די ווענט האַלב צעשאָסן. איין האַלבע וואַנט פון נייע ציגל און שטיינער.

זיין פרוי האָט מיט שטאָלץ געוויזן אויף דער וואַנט:

— איר זעט? דאָס האָט מיין מאַן, אַ געזונט אויף אים, אַליין פאַרריכט. ער האָט דאָך צוויי גילדערנע הענט, און קיין אַרבעט איז אים נישט צו שווער. שפּעט אין דער נאַכט האָט ער אַליין געמישט צעמענט און געלייגט די שטיינער. דאָ אין ווינקל בעטן מיר אויס אַ געלעגער פאַר אונדזער מיידעלע. אָבער עס איז שווער צו לעבן — האָט זי אַ זיפץ געטון.

מיין באַגלייטער, דער תושב פון תל־אביב, האָט זיך אָנגערופן מיט פאַר־דרוס:

— אונדז איז שווערער געווען צו לעבן. ווען מיר האָבן געקראָגן אַ צריף (אַ צימער צונויפגעקלאַפּט פון ברעטער) זענען מיר געווען גליקלעך. איר האָט דאָך צוויי גרויסע צימערן, און אַז איר וועט זיי איינשטעלן, וועט איר דאָך לעבן ווי מאָנאַרכן.

די פרוי האָט צוגעגעבן:

— אוודאי איז אונדז בעסער ווי אין די לאַגערן. און, אַ דאַנק גאָט, מיר זענען איצט אין יידן־לאַנד. נישטאָ קיין מורא פאַרן גוי. אָבער ווען איך דער־מאָן זיך אין די יאָרן פאַר דער מלחמה, ווען מיר האָבן געלעבט ווי מענטשן, נו, רייסט זיך אַרויס אַ זיפץ פון האַרצן.

— נישקשה, עס וועט אונדז זיין גוט! — האָט דער תושב געענטפערט — מיר זענען איבערגעקומען ערגערע צרות.

— אמן — האָט די פרוי געענטפערט און איז אַרויס צו איר „געשעפט״. מיר זענען אַוועק ווייטער.

די הייזער אויף די גאַסן זענען שוין נישט געווען אַזוינע חרובע. ס'האָבן געפעלט בלויז דאָ און דאָרטן פענצטער, טירן און בלויז אַ האַלבער דאָך איז גע־ווען אַראָפּגעריסן. אָבער די שטיבער זענען געווען באַוווינט. קיין צימער איז

נישט געווען לײדיק. אַ פיבערישע טעטיקייט איז אָנגעגאַנגען אומעטום. כמעט אַרום יעדער קראָם האָט עמעצער געקלאַפּט טשוועקעס, אַרײנגעשטעלט טירן, צורעכט געמאַכט די סטעליע אָדער פאַרריכט דעם טראָטואַר.

מײַן באַגלייטער דערקלערט מיר:

— באַלד נאָך די שלאַכטן האָט מען גענומען שלעפּן. מען האָט געשלעפּט וואָס מען האָט נאָר געפונען. דערנאָך האָט מען אָנגעהויבן שלעפּן טירן, פענצטער. מען האָט אפילו אַראָפּגעריסן דעכער.

די שטאָט איז געוואָרן אַלץ לעבעדיקער און די הײַזער גאַנצער. אין מיטן איז די שטאָט נישט געווען באַרירט. די שוי־פענצטער באַלויכטן, די קראָמען באַפּוצט, די קאַפעען פול, און די אויטאָבוסן געפּאַקט. מען האָט גערעדט אַלערליי לשונות, אָבער מײַסטנס יידיש און העברעאיש. מען האָט געטומלט, געשפּאַסט, געשריגן און אָנגעפירט דעבאַטעס.

מיר זענען געגאַנגען ווייטער און ווייטער. די שטאָט האָט געקאָכט און געטומלט פריידיק. איך האָב געזאָגט צו מײַן באַגלייטער:

— זיי האָבן דאָך דאָ געקענט קעמפן און קעמפן. עס וואָלט דאָך גענומען חדשים אָפּצורייניקן די שטאָט.

— אָט דאָס איז דאָך טאַקע דער נס — האָט מײַן באַגלייטער געענטפערט.

צוריק זענען מיר געפאָרן. דער אויטאָבוס איז געווען געפּאַקט מיט יוגנט, וואָס האָט געזונגען און זיך געווויצלט. איך בין געזעסן אויף דער הינטערשטער באַנק, די אויגן פאַרמאַכט, און האָב געטראַכט:

— מיר האָבן פאַרנומען אַ לאַנד, עס באַזיגט מיט דער שווערד, דער שונא איז אַנטלאָפן. און באַלד איז מיר געקומען אַ פּסוק אויפן זינען. אין ישראל פאַלן אָפט אַרײַן פּסוקים אין מויל אַרײַן. איך האָב זיך דערמאָנט אין אַ פּסוק אין דברים:

„גאָט וועט איבערגעבן דײַנע פײַנט, וואָס שטעלן זיך אַנטקעגן דיר. זיי וועלן צעשלאָגן ווערן פון דיר. אויף איין וועג וועלן זיי אַרויסגיין קעגן דיר, און אויף זיבן וועגן וועלן זיי אַנטלויפן פאַר דיר".

מיר זענען אָנגעקומען צוריק קיין תל־אביב, ווען עס איז געווען גוט פינצטער. די גאַסן זענען געווען באַלויכטן און פול מיט אַ פריידיקער באַפעלקערונג. איך האָב אַראָפּגעשטיגן פון דעם אויטאָבוס. אויף אַ ליידיקן מגרש (נישט פאַרבויטן שטיקל פּלאַץ) האָבן קינדער געזונגען און געטאַנצט.

ווער עס האָט נישט געזען ווי יידישע קינדער טאַנצן אויף די גאַסן פון ישראל, האָט קיין פרייד נישט געזען. אין זייער טאַנצן איז דאָ ריטם און סדר, און דאָס געזאַנג איז אַ געשולטס און האַרמאָנישעס. די קינדער שטייען אין אַ

ראָד, און זינגען און קלאַפּן צו מיט די הענט. אַ יינגל און אַ מיידל וואַלצן אין מיטן פון קרייז. נאָך אַ ווײַלע טאַנצט דאָס יינגל אַוועק פון דעם מיידל און רירט אָן אַ מיידל וואָס שטייט און זינגט. זיי טאַנצן אַ ווײַלע, און דאָס מיידל קלייבט אויס אַ ניי יינגל. אַזוי בייט מען זיך מיט די טענצער, ביז יעדעס קינד האָט זיך אָנגעטאַנצט.

ווידער איז מיר אַרײַנגעפאַלן אַ פּסוק אין מויל, דאָס מאָל פון זכריה:

„און די גאַסן פון שטאָט וועלן זיין פול מיט מיידלעך
און יינגלעך, וואָס שפּילן זיך אין דרויסן".

איך האָב געקוקט אויף די קינדער און געטראַכט מיט שרעק:

— עס האָט דאָך געקענט זיין פאַרקערט!...

מיין אויער האָט זיך צוגעוווינט צום געזאַנג, און האָט אָנגעהויבן אויפֿכאַפּן די ווערטער. די קינדער האָבן געזונגען אַ מלחמה־לידל:

— גייט אַרויס און זעט, איר טעכטער, זעלנער זענען אין דער מושבה! גייט אַרויס, גייט אַרויס און זעט, טעכטער, יעדער בראַווער יונג איז אַ זעלנער!

איך האָב ווייטער געטראַכט: יידישע קינדער זינגען ווידער מלחמה־לידער, אָט ווי אין שאולס צייטן. צוריק צו דער שווערד! קאָנען מיר פאַרלייקענען די לעצטע פאַר טויזנט יאָר און צוריקקערן זיך צום אמאָל? מיר, די טרעגער פון יושר, גערעכטיקייט און רחמנות, קאָנען זיך אומקערן צוריק צו דעם לאַגער, וווּ עס געפינען זיך די, צו וועמען מען קאָן האָבן טענות און תביעות?

הפּנים, איך האָב אַרויסגערעדט מיין טראַכטן הויך אויפן קול, ווייל איך האָב געהערט ווי מיין באַגלייטערס זון ענטפערט מיר:

— נישקשה, מיר דאַרפן נישט זיין אַלעמאָל די, וואָס האָבן טענות צו דער וועלט. זאָל מען אין אַ נאָווינע האָבן טענות צו אונדז.

יענע נאַכט האָב איך געלייענט אורי אבנרים בוך „בשדות פלשת", וואָס איז געשריבן אין דעם סטיל פון אַ מלחמה טאָג־בוך. ער, ווי די גאַנצע יוגנט פון ישראל, האָט פאַרשטאַנען דעם זין פון דער מלחמה. נישט מער, ער האָט אַ טעות געמאַכט, וואָס ער זאָגט, אַז די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן באַלד נאָך דער באַלפור דעקלאַראַציע... די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן אַ סך פריער. דער געראַנגל צווישן די יידן און אַראַבער האָט זיך אָנגעהויבן מיט דעם אָנקום פון די בילוצעס, און אפשר נאָך פריער.

יידן האָבן געזיגט אין אָט דער מלחמה, און זיי האָבן זיך פאַרנומען אויף אַ נייעם וועג, אויף דעם וועג פון אַלע פעלקער פון דער וועלט.

ווייניק פון אונדז פאַרשטייען עס. נאָך ווייניקער ווילן עס צוגעבן. עס איז אָבער וויכטיק, אַז מיר זאָלן עס פאַרשטיין און באַנעמען.